

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

† Արգար Յովհաննիսեան—Քաղաքի Մարդասիրական ընկերութեան վարչութեան գործունէութիւնը 1903 թ.—Աշխատանքի տունը եւ մատչելի Որդանոցը—Թիֆլիսի հայոց բարեգործական ընկերութիւնները—Հ. Դրամաստիկական ընկերութեան ընդհանուր ժողովը—Թիֆլիսի նահանգապետի վճիռը—Դասաստանական վճիռներ—Գետրիս աւանը փառափ վերածուած—Փողի փոխարութիւնը պոստով արժանեմանի հետ։
Ծ. յուսաւորութեան միջոցառումներն ուր կառավարիչը—Մամուլի վերաբերեալ կարգադրութիւններ։

Ապրիլի 15-ին Բաթումում վախճանուեց դեռ համեմատաբար երիտասարդ հասակում (մօտ 55 տարեկան) յայտնի հասարակական և գրական գործիչ Արգար Յովհաննիսեանը։ Հանգուցեալը ի բնէ օժտուած էր փայլուն, թէև մակերևոյթային ընդունակութիւններով. կենսուրախ, սրամիտ, զարդրմանդ մարդ էր նա ընկերական շրջաններում, փայլուն, սակայն ոչ տոկուն ու աշխատասէր հասարակական գործունէութեան մէջ։ Նրա հայրը (եթէ չենք սխալուած՝ Հին-Ջուղայեցի) Թիֆլիսում շատ յայտնի բժիշկ էր։ Ինտելիգենտ և ունեւոր ընտանիքում ծնուած Արգար Յովհաննիսեանը իր միջին կրթութիւնը ստացել էր Պետերբուրգում Կարապետ Եղեանի դեկաւարութեամբ. մի հանգամանք, որ անշուշտ ազդեցութիւն է ունեցել հանգուցեալի աշխարհայեցողութեան կազմակերպուելու ժամանակ։ Ա. Յովհաննիսեանը համալսարանական կրթութիւնը ստացել է Գերմանիայում, ուր ուսել է քաղաքատնտեսական և ֆինանսական առարկաներ։ Վերադառնալով եօթնամեակեայ թուականներին իր ծննդավայրը՝ նա շատ շուտով կարողացաւ աչքի ընկնող հասարակական դիրք գրաւել Թիֆլիսում։ Բանկային հաստատութիւններից մէկում պաշտօն ստանձնելով՝ նա չրաւականացաւ և հէնց առաջին տարիներից իր անունը կապեց մեր գրական հասարակական գործերի հետ։ Իբրև Թիֆլիսի քաղաքային խորհրդարանի ձայնաւոր, Ներսիսեան դպրոցի և Յովհաննեան ուսումնարանի հոգաբարձու, հայոց թա-

տրոնի առաջադիմութեան նախանձախնդիր, Հրատարակչական Ընկերութեան նախագահ, կաթողիկոսական ընտրութիւնների պատգամաւոր ևայլն ևայլն նա ստանձնել էր աւելի պատուաւոր, քան գործունեայ դերեր: Գրական ասպարիզում էլ, չնայած որ սեփական օրգաններ ունէր, հանդիսանում էր աւելի իբրեւ հրատարակիչ, մեկենաս, ղեկավար, ներշնչող, քան գրող և սեփական գրչով որոշ գաղափարների համար մարտնչող: Գրական ասպարիզում նա իր գործունէութիւնը սկսեց՝ հիմնելով 1876 թուականին «Փորձ» եռամսեայ հանդէսը, որ յետոյ դարձրեց ամսագիր: «Փորձը» կարելի է աւելի գրական ժողովածու համարել, քան ընթացիկ կեանքին հետևող մի օրգան: Եթէ համեմատէք նրան իր նախորդների—«Հիւսիսափայլի» կամ «Կոռնկի» հետ, անշուշտ աւելի հարուստ գրական-պատմական նիւթեր կը գտնէք, սակայն չէք հանդիպի ոչ նազարեանցի և ոչ Աղաբէկեանի ոգևորուած, համոզուած քարոզներին, չէք գտնի հրապարակաստութիւն: «Փորձ»-ի մէջ բացակայում է ինքը խմբագիր Արզար Յովհաննիսեանը իբրեւ հրապարակաստ: Նա «Փորձ»-ի հրատարակիչ էր, բայց ոչ խմբագրող: Իբրեւ հրատարակիչ՝ չուզեցաւ ղեկավարել դեֆիցիտներին—դադարեցրեց իր հանդէսը, որի փոխարէն հիմնեց «Արձագանք» շաբաթաթերթը: «Արձագանք»-ի մէջ աւելի արտայայտուեց Արզար Յովհաննիսեանի գրական-հասարակական անհատականութիւնը. «Փորձում» կարմիր թելի նման անցնում էր ազգասիրական տեղեկացը, որ «Արձագանք»-ի մէջ աւելի նացիոնալիստական արտայայտութիւն ստացաւ և միացաւ Հայաստանեայց եկեղեցու մէջ կղերական գերիշխանութեան պատուաստելու ձգտման հետ. նա չէր քաշուում ծաղրելու ժողովրդական սկզբունքը, դեմօկրատիական արտայայտութիւնները: Եւ ահա «Արձագանք»-ի Արզար Յովհաննիսեանը իր համոզմունքներով վերջիվերջոյ մօտեցաւ մեղուական աշխարհայեցողութեան, որի հեղինակաւոր ներկայացուցիչն էր Պետրոս Միմէնեանը: Այդ էվոլյուցիան կատարուեց մեծ աղմուկով և բուռն ու կրքոտ արտայայտութիւններով: Մեզանում ընդունուած բանակուական ձևերը թոյլ չէին տալիս լրջօրէն, հանգիստ, բազմակողմանի քննութեան ենթարկելու մեր կեանքի զանազան հասարակական հարցերը. ամենաբարդ երևոյթները ամենաթեթեւ գրչի հարուածներով էին լուծուում: Ինքը Ա. Յ. կողմնակի գործերով զբաղուած լինելով, պայքարը տանում էին նրան շրջապատող կամակատարները, որոնց համար կուսակցական չնչին շահերը աւելի մեծ նշանակութիւն ունէին, քան հաստատութիւնները: Այդ վարձկանները հաճոյանալու եռանդից կուրացած՝ չափ ու սահման մոռանում էին և

վայրենի անընտրողականութեամբ յեղաշրջում փաստերը, պըղտորում հասարակական կարծիքը: «Մերոնց» և «ձերոնց» գործերը քննելու մէջ ընդունուած էր երկու կշիռ և երկու չափ գործադրելու սխտեմը: Այդպիսի «հրապարակախօսութիւնը» միայն կարող էր փնաս բերել և ոչ օգուտ: Դժբախտաբար Ա. Յովհաննիսեանը չկարողացաւ բանակուիլ, քննադատութիւնը իր օրգանում վայելչութեան և էթիկայի սահմաններում պահել, նա չկարողացաւ ներշնչել իր համհարզների մէջ ճշմարտութիւնը որոնելու քաջութիւն, իսկ սուտումուտ փաստերի վրայ հիմնուած «հրապարակախօսութիւնը» թէկուզ ժամանակաւոր աջողութիւն ունենար, չէր կարող մազաչափ օգնել անյայտութեան և տգիտութեան մէջ խարխափող ժողովրդին:

«Արձագանք»-ում էլ ինքը խմբագիրը սակաւ էր գրում. նրա ինքնուրոյն գրուածքներից ուշագրաւ են երգիծաբանական կտորները, որոնք այնքան բնորոշ են հեղինակի գրական պատկերը բնորոշելու տեսակէտից: Արգար Յովհաննիսեանցի (Մախլաս) երգիծաբանութիւնները չունին Ասիացու կամ Պարոնեանի ծաղրի վշտոտ և ագնուացնող հասարակական նշանակութիւնը. նրա ծիծաղի տակ չեն թաքնուած արցունքներ, այլ չարածճի կատակներ, ծիծաղելի համեմատութիւններ, բառախաղութիւններ, որոնք թուցիկ ժպիտ միայն կարող են յարուցել: «Փորձ»-ից և «Արձագանք»-ից բացի պէտք է յիշատակել նաև Արգար Յովհաննիսեանի ծրագրով, մասնակցութեամբ և միջոցներով հրատարակուած «Armenische Bibliothek»-ը:

Զնայած իր գործունէութեան բացասական կողմերին Արգար Յովհաննիսեանցի դրական արժանիքները տուել էին ներքան որոշ ժողովրդականութիւն: Այդ երևաց ապրիլի 20-ին կայացած թաղման ժամանակ. հասարակութեան զանազան շրջաններից մօտ 60. պսակ էր դրուած նրա դագաղի վրայ: Առանձին յարգանքներ ցոյց տուեց մեր հոգեւորականութիւնը: Ամեն. Հայոց Կաթողիկոսը էջմիածնի տաճարում հոգեհանգիստ կատարել տուեց, որին ներկայ էր Խնքը: Հանգուցեալի թաղման ներկայ էին մի եպիսկոպոս և երեք վարդապետներ, որոնք ուղարկուած էին կաթողիկոսի կողմից: Վեհափառ Հայրապետի հրամանով Արգար Յովհաննիսեանը թաղուեց Վանքի բակում, Լոռի-Մեղիքեանի շիրմի կողքին:

Լ. Ս.